

Obsah

Fregeho filozofia matematiky a program logicizmu	XI
1. Projekt logicizmu	XI
2. Základy aritmetiky	XV
3. Ďalší osud logicizmu	XXXI
4. Rehabilitácia Fregeho matematického výkonu	XXXV
5. Zmŕtvychvstania logicizmu	XXXVII
6. Záver	XL
Poznámka prekladateľa	XLIII

Gottlob Frege *Základy aritmetiky*

Úvod	3
------------	---

§ 1. V matematike v poslednom čase badať snahu o presnosť dôkazov a ostré chápanie pojmov	11
§ 2. Toto preverovanie treba napokon rozšíriť aj na pojem Číslo. Účel dôkazu	11
§ 3. Filozofické motívy takéhoto skúmania: sporné otázky, či sú zákony o číslach analytické alebo syntetické pravdy, a priori alebo a posteriori. Zmysel týchto výrazov	12
§ 4. Úloha tejto knihy	13

I. Názory niektorých autorov na povahu aritmetických viet.

Sú číselné formuly dokázateľné?

§ 5. Kant to popiera, čo Hankel právom nazýva paradoxným	14
§ 6. Leibnizov dôkaz $2 + 2 = 4$ obsahuje medzeru. Grassmannova definícia $a + b$ je chybná	15
§ 7. Millov názor, že definície jednotlivých čísel tvrdia pozorované skutočnosti, z ktorých vyplývajú výpočty, nie je zdôvodnený	16
§ 8. Pre smerodajnosť týchto definícií nie je potrebné pozorovanie spomenutých skutočností	18

Sú aritmetické zákony induktívnymi pravdami?

§ 9.	Millov prírodný zákon. Mill tým, že aritmetické pravdy nazýva prírodnými zákonmi, zamieňa tieto pravdy s ich použitiami	19
§ 10.	Dôvody proti názoru, že zákony sčítania sú induktívnymi pravdami: nie všetky sú čísla toho istého druhu; definícia čísla sama neposkytuje množinu spoločných vlastností čísel; pravdepodobne naopak indukciu treba založiť na aritmetike	20
§ 11.	Leibnizovo „vrodené“	22

Sú aritmetické zákony syntetické a priori alebo analytické?

§ 12.	Kant. Baumann. Lipschitz. Hankel. Vnútorne nazeranie ako základ poznania	22
§ 13.	Rozdiel medzi aritmetikou a geometriou	23
§ 14.	Porovnanie právd so zreteľom na oblasť, ktorú charakterizujú	24
§ 15.	Názory Leibniza a St. Jevonsa	24
§ 16.	Naproti tomu Millove znehodnocovanie „obratného zaobchádzania s jazykom“. Len kvôli tomu, že znaky neznamenajú nič vnímateľného, nie sú ešte prázdne	25
§ 17.	Nedostatočnosť indukcie. Domnienka, že zákony o číslach sú analytické súdy; čom potom spočíva ich úžitok. Ocenenie analytických súdov	26

II. Názory niektorých autorov na pojem Číslo.

§ 18.	Nevyhnutnosť skúmania všeobecného pojmu Číslo	27
§ 19.	Definícia nesmie byť geometrická	27
§ 20.	Je číslo definovateľné? Hankel. Leibniz	28

Je Číslo vlastnosťou vonkajších vecí?

§ 21.	Názory M. Cantora a E. Schrödera	28
§ 22.	Naproti tomu Baumann: vonkajšie veci nepredstavujú presné jednotky. Číslo zdanlivo závisí od nášho ponímania	29
§ 23.	Millov názor, že číslo je vlastnosťou agregátu vecí, je neudržateľný	30
§ 24.	Rozsiahla použiteľnosť čísla. Mill. Locke. Leibnizova netelesná metafyzická figúra. Ak by číslo bolo niečím zmyslovým, nebolo by možné prisúdiť ho niečomu nezmyslovému	31
§ 25.	Millov fyzikálny rozdiel medzi 2 a 3. Podľa Berkeleyho nie je číslo skutočne vo veciach, ale je výtvorom ducha	32

Je číslo niečo subjektívne?

- § 26. Lipschitzov opis tvorenia čísel nesedí a nemôže nahradiť vymedzenie pojmu. Číslo nie je predmetom psychológie, ale niečo objektívne . . . 33
- § 27. Číslo nie je, ako tvrdí Schloemilch, predstavou miesta objektu v rade 35

Číslo ako množina.

- § 28. Thomaeho pomenúvanie 36

III. Názory na jednotku a [číslo] Jeden.

Vyjadruje číslovka „Jeden“ vlastnosť predmetov?

- § 29. Mnohoznačnosť výrazov „μονάς“ a „Einheit“. Definícia jednotky E. Schrödera ako počítateľného predmetu je zrejme bezúčelná. Adjektívum „Jeden“ neobsahuje bližšie určenie, nemôže slúžiť ako predikát 37
- § 30. Zdá sa, že po Leibnizových a Baumannových pokusoch o definíciu jednoty sa tento pojem celkom rozplynul 38
- § 31. Baumannove kritériá nerozdelenosti a ohraničenosti. Ideu jednoty v nás nevyvoláva každý objekt (Locke) 38
- § 32. Jazyk predsa len naznačuje istú súvislosť s nerozdelenosťou a ohraničenosťou, pri čom sa však posúva zmysel 39
- § 33. Nedeliteľnosť (G. Köpp) je ako kritérium jednotky neudržateľná . . . 39

Sú jednotky navzájom totožné?

- § 34. Totožnosť ako dôvod pre meno „jednotka“. E. Schröder. Hobbes. Hume. Thomae. Abstrahovaním od odlišností vecí nedostaneme pojem Číslo a veci sa tým nestanú navzájom totožné | 40
- § 35. Odlišnosť je dokonca nevyhnutná, pokiaľ má byť reč o mnohosti. Descartes. E. Schröder. St. Jevons 41
- § 36. Názor, že jednotky sú odlišné, naráža tiež na ťažkosti. Rôzne [čísla] Jeden u St. Jevonsa 42
- § 37. Lockova, Leibnizova, Hesseho definícia čísla pomocou jednotky alebo Jeden 43
- § 38. „Jeden“ je vlastné meno, „jednotka“ pojmové slovo. Číslo nemožno definovať ako jednotky. Rozdiel medzi „a“ a + ... 43
- § 39. Mnohoznačnosť slova „jednotka“ zakrýva ťažkosť so zladením totožnosti a rozlíšiteľnosti jednotiek 44

Pokusy o prekonanie tejto ťažkosti.

§ 40.	Priestor a čas ako prostriedky rozlišovania. Hobbes. Thomae. Protí nim: Leibniz, Baumann, St. Jevons	45
§ 41.	Účel sa nedosiahne	46
§ 42.	Miesto v rade ako prostriedok rozlišovania. Hankelove kladenie . . .	47
§ 43.	Schröderove zobrazenie predmetov pomocou znaku 1	47
§ 44.	Jevonsove abstrahovanie od charakteru rozdielov pri zachovaní ich existencie. 0 a 1 sú čísla ako ostatné. Ťažkosť zostáva	48

Riešenie tejto ťažkosti.

§ 45.	Rekapitulácia	49
§ 46.	Číselný údaj obsahuje výpoveď o pojme. Námetka, že číslo sa mení, zatiaľ čo pojem ostáva nezmenený	50
§ 47.	Objektivita pojmu vysvetľuje fakt, že číselný údaj vyjadruje niečo skutočné	51
§ 48.	Rozriešenie niektorých ťažkostí	51
§ 49.	Potvrdenie u Spinozu	52
§ 50.	Výklad E. Schrödera	53
§ 51.	Oprava tohto výkladu	53
§ 52.	Potvrdenie v idiómoch nemeckého jazyka	53
§ 53.	Rozdiel medzi atribútmi a vlastnosťami pojmu. Existencia a číslo . .	54
§ 54.	Jednotkou možno nazvať subjekt číselného údaju. Nedeliteľnosť a ohraničenosť jednotky. Totožnosť a rozlišiteľnosť	54

IV. Pojem Číslo.

Každé jednotlivé číslo je samostatným predmetom.

§ 55.	Pokus o doplnenie leibnizovských definícií jednotlivých čísel	56
§ 56.	Pokusné definície sú nepoužiteľné, pretože definujú výpoveď, v ktorej je číslo len časťou	56
§ 57.	Číselný údaj treba považovať za rovnosť medzi číslami	57
§ 58.	Námetka, že o čísle ako samostatnom predmete si nevieme vytvoriť predstavu. Číslo je vo všeobecnosti nepredstaviteľné	57
§ 59.	Preto, že si nevieme predstaviť nejaký predmet, nemusíme ho ešte vylúčiť zo skúmania	58
§ 60.	Ani samotné konkrétne veci si nevieme vždy predstaviť. Keď sa pýtame na význam slov, musíme ich pozorovať vo vete	58
§ 61.	Námetka, že čísla sú nepriestorové. Nie každý objektívny predmet je priestorový	59

Na to, aby sme získali pojem Číslo, musíme určiť zmysel číselnej rovnosti.

§ 62.	Potrebuje kritérium pre totožnosť čísel	59
§ 63.	Možnosť jednoznačného priradenia ako takéto kritérium. Logická pochybnosť, že totožnosť definujeme zvlášť pre tento prípad	60
§ 64.	Príklady podobného postupu: smer priamky, poloha roviny, tvar trojuholníka	61
§ 65.	Pokus o definíciu. Druhá pochybnosť: či vyhovíme zákonom o totožnosti	61
§ 66.	Tretia pochybnosť: kritérium totožnosti je nedostačujúce	63
§ 67.	Nemôžeme ho doplniť tým, že spôsob, ktorým je predmet zavedený, priberieme medzi atribúty pojmu	63
§ 68.	Číslo ako rozsah pojmu	64
§ 69.	Objasnenie	65

Doplnenie a overenie našej definície.

§ 70.	Pojem vzťahu	66
§ 71.	Priradenie prostredníctvom vzťahu	67
§ 72.	Obojstranne jednoznačný vzťah. Pojem Číslo	68
§ 73.	Číslo, ktoré prislúcha pojmu F, je totožné s Číslom, ktoré prislúcha pojmu G, ak existuje vzťah, ktorý predmety spadajúce pod F obojstranne jednoznačne priraduje predmetom spadajúcim pod G	69
§ 74.	Nula je Číslo, ktoré prislúcha pojmu „netotožný so sebou samým“	69
§ 75.	Nula je Číslo, ktoré prislúcha pojmu, pod ktorý nič nespadá. Pod pojem nespadá žiadny predmet, ak je Nula Číslo, ktoré mu prislúcha	71
§ 76.	Definícia výrazu „ n nasleduje v rade prirodzených čísel bezprostredne za m “	71
§ 77.	1 je Číslo, ktoré prislúcha pojmu „totožný s 0“	72
§ 78.	Vety, ktoré možno dokázať prostredníctvom našich definícií	73
§ 79.	Definícia nasledovania v rade	73
§ 80.	Poznámky k tejto definícii. Objektivita nasledovania	74
§ 81.	Definícia výrazu „ x prináleží ϕ -radu, ktorý sa končí y “	75
§ 82.	Naznačenie dôkazu, že neexistuje posledný člen radu prirodzených čísel	75
§ 83.	Definícia konečného Číslo. Žiadne konečné Číslo v rade prirodzených čísel nenasleduje za sebou samým.	76

Nekonečné Číslo.

§ 84.	Číslo, ktoré prislúcha pojmu „konečné Číslo“, je nekonečné Číslo . .	77
§ 85.	Cantorove nekonečné Číslo; „mohutnosť“. Odchýlka v terminológii	77
§ 86.	Cantorovo nasledovanie v postupnosti a moje nasledovanie v rade	78

V. Záver.

§ 87.	Povaha aritmetických zákonov	78
§ 88.	Kantovo podcenenie analytických súdov	79
§ 89.	Kantova veta: „Bez zmyslovosti by nám nebol daný žiadny predmet.“ Kantove zásluhy o matematiku	80
§ 90.	Pre úplný dôkaz analytickej povahy aritmetických zákonov chýba reťazec úsudkov bez medzier	80
§ 91.	Moje pojmové písmo môže odpomôcť tomuto nedostatku	81

Iné čísla.

§ 92.	Zmysel otázky o možnosti čísel podľa Hankela	82
§ 93.	Čísla nie sú ani priestorovo mimo nás, ani subjektívne	82
§ 94.	Neprotirečivosť pojmu nezaručuje, že podoň niečo spadá, a sama si vyžaduje dôkaz	83
§ 95.	$(c - b)$ nesmieme bez okolkov považovať za znak, ktorý je riešením úlohy odčítania	84
§ 96.	Ani matematik nemôže niečo vytvoriť svojvoľne	84
§ 97.	Pojmy treba odlišovať od predmetov	85
§ 98.	Hankelova definícia sčítania	85
§ 99.	Nedostatočnosť formálnej teórie	85
§ 100.	Pokus o interpretáciu komplexných čísel prostredníctvom toho, že sa špeciálnym spôsobom rozšíri význam násobenia	86
§ 101.	Možnosť takejto interpretácie nie je pre silu dôkazu nepodstatná .	87
§ 102.	Samotná požiadavka, že nejaká operácia sa má dať uskutočniť, nie je ešte jej splnením	87
§ 103.	Kossakova definícia komplexných čísel je len návodom na definíciu a nezabráni vmiešavaniu cudzorodých prvkov. Geometrické zobrazenie	87
§ 104.	Ide o to, aby sme stanovili význam reidentifikačného súdu pre nové čísla	88
§ 105.	Pôvab aritmetiky spočíva v jej racionalite.	89
§ 106-109.	Rekapitulácia	90 – 92